

Urmagere og ure fra Ribe

Af *Jens Lampe*

Som den ældste købstad inden for Danmarks nuværende grænser og stedet, hvor kong Hårik gav Ansgar grund til at bygge den anden danske kirke år 860, som gennemgangsstation for stuedrifterne sydpå og Danmarks gamle port mod vest, frembyder Ribe adskillige interessante kulturhistoriske og tekniske fremtoninger, der vidner om stadens forbindelse mod vest til Storbritannien og mod syd til Frisland, Tyskland og Nederlandene, måske også Normandiet.

Ribe blev bispesæde år 948 og fik købstadprivilegier ca. 1200. I den ældre middelalder var den Danmarks foretagssomste handels- og søfartsby og midtpunktet for lærdom og oplysning. Dens latinskole var berømt, og fra dens kirker og klostre udgik ikke blot kulturelle strømninger, men også praktiske tilskyndelser, så Ribe blev i mange henseender prototypen for andre danske købstæder.

Således skal Ribe ifølge traditionen være den by i Danmark, hvor man først hørte tiden forkyndt ved slag på kirkeklokken, for tidens gang er i mange hundrede år blevet menneskene meddelt ved hjælp af klokkens lyd. Det er derfor, man stadig siger: »Hvad er klokken?« (underforstået: slået). De første mekaniske ure blev trukket af lodder og havde ingen visere. Tidspunktet kunne ikke aflæses visuelt, men blev gengivet auditivt, idet tidens gang blev aflæst på sol- eller sandure og angaves med slag på en klokke, inden det mekaniske hjulur med visere blev opfundet.

Det var den flamske præst *Elias* (el. *Helias*), senere biskop i Ribe, som under et oprør var flygtet fra sit hjemland, og som ifølge gamle optegnelser gjorde sig navnkundig ved at bringe slagurene i anvendelse ved kirkerne og lade ti-

merne forkynde ved klokkeslag. Elias, der blev biskop ved domkirken i Ribe, stiftede domkapitlet her i 1145. Han skal have fuldendt domkirkens bygning 1145 og døde ca. 1162.

Uanset hvor dygtig samme Elias måtte have været, kan man ikke tildele ham æren for at have bragt slagure eller timeinddeling i anvendelse i Ribe, eftersom de først dukker op i Norditalien tidligst omkring 1270. Derfra udbredes opfindelsen mod nord. I 1292 skal katedralen i Canterbury i England have fået sit første tårnur. Paris får sit første slagur ca. 1300. Det ældst bevarede tårnur i Europa skal findes i kirken i Peterborough i Northamptonshire i Sydøstengland og være fra 1320. San Gottardo-kirken i Milano fik sit tårnur 1335, fremstillet af Azzo Visconti, Padua fik sit i 1344, Sct. Paul i London samme år. Det først bekendte kirkeur i Strassbourg dateres til 1354, Frankfurt am Mains 1383 og de usandsynligt solide domkirkeure i Salisbury og Wells i England 1386, Rouen i Frankrig 1389 og Magdeburg får sit første tårnur 1396. Derimod har biskop Elias utvivlsomt indført den hellige Benedict af Nurcias regler med hensyn til de kanoniske (dvs. mønstergyldige) tider og ladet klokkerne lyde til bedetiderne: *matutina* (morgensang), der oprindeligt var lige efter midnat, men efterhånden nærmedes til morgen, *laudes*, *prima* (primsang) omkring solopgang, *tertia* (undersang) omkring kl. 9, *secta* (middagssang), *nona* (nonsang, jf. engelsk »noon« og det jyske »unden«), *vespera* (aftensang) omkring en time før solnedgang og *completa* (natsang). Disse bedetider, som kannikerne og klosterbrødrene skulle passe, blev i den tidlige middelalder i det klosterlige som i det borgerlige liv brugt som tidsmål.

I den tidlige middelalder havde næsten al videnskabelighed, forsøgs- og opfindervirksomhed og næsten alle kunsthåndværk hjemme i klostrene, og munkene var mere end andre mennesker i datidens samfund interesseret i spørgs-

målet tidsmåling, for bedetimerne og arbejdet måtte jo passes. Et resultat af denne virksomhed er bl.a. de astronomiske kunsture. Det ældste kunstur i Norden er det berømte »Horologium mirabile Lundense« i Lund fra 1380, da Skåne var en dansk provins, men dette ur har altid befundet sig inde i domkirken. Det gik i stå 1656 og blev først restaureret og genopsat 1915-23 af den svenske forsker Theodor Wåhlin og den danske urmager og tårnurfabrikant Bertram Larsen (1854-1935), København. Vadstena domkirke i Sverige fik et astronomisk kunstur 1406, fremstillet af en munk, så også her er der en nær forbindelse mellem kirken og tidsmålingen. I 1400- og 1500-årene bygger man særlige klokkeporte og klokketårne, og ved slutningen af 1600-årene havde alle større stæder i Europa fået deres tårnure i kirker, klostre eller rådhus.

Når alt dette er nævnt, kan det vel ikke overraske, at Ribe fik sit første tårnur 1401. Vi har ganske vist ikke helt pålidelige udsagn om dette årstal. Der er hele fire optegnelser om sejerværket, som man dengang kaldte et urværk, men de kan naturligvis hidrøre fra samme forlæg. I en håndskrevet tilføjelse i et eksemplar af Peter Terpagers »Ripae Cimbricae« fra 1736 hedder det, at det gamle sejerværk i Ribe domkirke, som ombyttedes med et nyere i 1695, var gjort 1401. Rigtigheden af Terpagers tilføjelse bestyrkes ved, at præsten, magister Otte Boesen, i 1429 testamenteredes renten af et hus i Ribe til den, der har tilsynet med kirkens »horologium« (ur). Det er lokalhistorikeren David Mogensen Grønlund, som ved denne tilføjelse til Terpagers bog har bevaret denne efterretning, men altså desværre uden at angive nogen primær kilde. I andre gamle dokumenter fra 1473 tales der om »seyerværket over Sct. Jeps alter«. Dette ur har efter al sandsynlighed været et hjulur med mekanisk hemværk og lodder samt spindelgang, men uden visere. Man slog, som nævnt, på en lille klokke hver hele time. Halve timer regnede man ikke med

dengang. I tårnet, hvor uret var anbragt, gik tårnvægteren og råbte ned, »hvad klokken var slået«: »Hov, vægter! Klokken er slagen . . . sådan og sådan«, og vægteren eller vægterne i gaderne bragte så budskabet videre, fra ca. 1700 i form af de kendte vægtervers. Kl. 10 aften sang man f.eks.:

Om du vil tiden vide,
husbonde, pige, dreng,
da er det på de tide,
man føjer sig til seng.
Befal dig Herren fri!
Vær klog og snild,
vogt lys og ild!
Vor klokk' er slagen ti.

Hvem der har bygget Ribes første tårnur vides ikke, men det har nok været en indvandret urmager, sandsynligvis en munk, for da man i England skulle have bygget tårnuret på Dover Castle, indkaldte kong Edward III urmagere fra byen Delft i Holland, nemlig Jan og Willem Uneman og Jan Lietuyt. Det kunne tyde på, at hollandske urmagere på den tid havde et godt renommé. Af Ribe borgerskabsprotokol fremgår det, at det ikke var sjældent, at hollandske håndværkere slog sig ned i byen. Nuvel, vi kan kun gisne.

Ribes første ur har, efter hvad vi kan dømme, fungeret udmærket, for det sad i domkirken indtil 1657, hvorefter det blev foræret til Sct. Catharinæ kirke. Tårnuret skulle passes og tilses regelmæssigt, så allerede dengang må der have været klejnsmede, klokkestillere eller urmagere i Ribe, som havde lært dette. Det har blot ikke været muligt at fremdrage deres navne fra arkiverne eller den historiske litteratur. De seks kirker foruden klosterkirkerne, som fandtes i Ribe i den katolske tid, må imidlertid have kunnet give arbejde nok til en sagkyndig. Først 1529 tales der om en »sejermager« fra Husum og i 1585 om en sejermager fra Holland, som åbenbart har været hidkaldt til reparationsarbejder. Vi ved også, at i slutningen af 1500-årene brugte

klokkestilleren i Ribe så grove midler som mursten til at belaste svingstangen for at regulere uret, som Mads Pedersen Rostock betegner som ophængt i Ribe domkirkes store tårn af »en 16-alsens ottekantet mur med seyr Værkis Viisere paa Siiderne«. Dette ur afløstes 1696 af et nyt tårnur, konstrueret af den dygtige sønderjyde *Marten Iversen* fra Tornskov i Nørre Løgum sogn ved Løgumkloster, født ca. 1641, død 1705 i Nr. Løgum. Det var såvel i form som konstruktion et smukt og godt arbejde, hvorfor tårnurfabrikant Bertram Larsen, København, i 1932-33 ønskede at beholde dets ramme, da han fik i opdrag at skulle fremstille et nyt.

Blandt dem, der har hørt klokkeslagene fra det ældste Ribe-ur og utvivlsomt også beset det, var astronomiens store reformator, Tyge Brahe (1546-1601), som var ven med sin rejsedelesager, hovmester og mentor, Anders Sørensen Vedel (1542-1616) og med ripenseren Hans Frandsen, som blev professor i medicin. Vedel hørte til de kærkomne gæster på observatoriet Uranieborg på Hven, og Tyge Brahe besøgte flere gange sin ven på Liliebjerg i Ribe, hvor han indskrev sig i biblioteksbogen. Tyge Brahe var som astronom meget interesseret i alle slags ure, og når hans observationer var nøjagtigere end de tidligere astronomers, skyldtes det til en vis grad, at han havde bedre ure. Biskop i Ribe fra 1614-29, magister Iver Iversen Hemmet, var i øvrigt i sine studenterdage nogle år hos Tyge Brahe på Hven for at studere astronomi, og biskop Christen Jensen Lodbjerg, biskop i Ribe 1681-93, udgav nogle fysisk-astronomiske disputatser, som også havde betydning for tidsmålingen.

Det første indendørs mekaniske ur i Ribe blev anskaffet af lensmand Albert Skeel (1601-39) til skriverstuen på Riberhus. Om det ydre »sejerværk« på Riberhus fortæller H. K. Kristensen: »Det havde både hammer til slagklokken og visere på skiven. Lodderne vejede 7 lispund, 1 skålpund,

altså 56,5 kg bly til to lodder«. *Frands Hvid*, der nævnes som »sejermester i Ribe« både 1602 og 1603, lavede en ny vinde med to hjul, så man kunne vinde lodderne op. Regnskabet fra Riberhus fortæller, at uret »stod tilforn på et øde loft på det vesterste store hus (det tre lofter høje borger- og bryggerhus), så at hver mands gang kunne (være) til denne, så lodderne ginge tuert fra den med to trisser . . .«

Ure var på den tid i højeste grad luksus, og almindelige bønder og borgere havde ikke råd til at købe dem. Den svenske urmager Per Printz skriver (1762), at den danske kong Christian III i 1550 sendte »et Slag-Uhr såsom en stor Raritet til Storfyrsten i Rusland, men denne sendte det tilbage holdendes det for Trolddom eller et Wærk, hvori noget var lefvende«. Det guldur, som den franske stad Blois skænkede til Maquerite af Lorraine, da hun vendte tilbage til Frankrig 1643, kostede 1200 Livres. Det var således kun kongelige personer, fyrster og formuende adelsmænd, som kunne tillade sig en sådan luksus. De andre stænder kunne se tidspunktet på solskiven på kirkemuren eller over indgangen til våbenhuset. Kun få havde selv solringe eller timeglas, hvis de havde brug for tidsangivere. I kirkerne anvendtes timeglas (sandure), der oftest indførtes fra Venediz, Böhmen eller Nürnberg. Det rindende sand målte hele, halve eller kvarte timer, og præsterne kunne så agte på, at de ikke trættede deres menighed urimeligt med deres prædikener. Om biskop Hans Adolph Brorson (1694-1764), Ribe, hedder det således, at han den 27. oktober 1748 på grund af halskatar kun (!) prædikede i tre timer. Men på landet havde man ikke meget brug for ure. Til gengæld følte man sig mere forbundet med den evigt skiftende bevægelse i naturen, og man havde utvivlsomt en finere følelse for tidens rytme. De fleste landboere bar – i overført betydning – et ur i sig selv, og man lod hanen bestemme, hvornår man skulle stå op og hønsene, hvornår man skulle gå til ro. Af Solens stilling på himmelen beregnede man da-

gens inddeling, så at arbejds- og spisetider kunne skifte med passende mellemrum. I klart vejr tog man mål af Solens stilling til visse punkter ude i terrænet, og af solstrålers og skyggers retning under husets lyrehul og ved vindueskarmen. Endnu i forrige århundrede har hyrdedrenge i Jylland vidst, at der var mellemmadstid, når Solen stod over en bestemt høj, et træ, en gård, et kirketårn eller et andet mærke ude i horisonten. Man tog naturen og dens tegn til hjælp: dyrene, planterne, tidevandet, Månen, stjernerne og Solen. En af årsagerne til, at man de fleste steder byggede solret, var netop, at man så kunne bruge skyggen som tidsmåler.

Først i 1600-årene udformedes de urtyper, som siden blev mere og mere almindelige, f.eks. lomme-, bord- og vægure. Det første danske bordur, fra 1556, udførtes af sejmageren *Steffen Brenner* som en gave fra Christian III til dronning Dorothea.

Efter reformationstiden mistede Ribe på en del områder sin førende stilling, og krigene i 1600-årene blev en hel katastrofe for byen og egnen. Værst var det i Karl-Gustavkrigene og under pesten, der fulgte i troppernes spor. I 1659 døde i Ribe over 900 indbyggere foruden nogle tusinde flygtninge. Alligevel skønner man, at den i slutningen af 1600-årene var en af de største provinsbyer, og der var et tilstrækkeligt befolkningsmæssigt grundlag for én eller flere urmagere. Den 17. maj 1622 fik *Hans Jørgensen*, født i Horsens, borgerskab som urmager i Ribe, men ellers kender vi ikke hans data og ved heller ikke, om han har fremstillet ure, som endnu eksisterer. For alle de i det følgende nævnte urmagere er der derimod flere arkivalske dokumentationer fra kirkebøger i Ribe domsogn og Sct. Cathrine sogn, fra borgerskabsprotokoller, skifter eller auktionsprotokoller:

Niels Enevoldsen Falk, død 1784 i Ribe. Borgerskab som klejnsmed 1737. Gift 1741 med Maren Thomasdatter.

Jørgen Friedrichsen, født 1715, død 1765. Urmager i Ribe. Gift med Anne Erichsdatter.

Zacharias Christian Boochius, borgerskab 1739 som rothgeter (dvs. metalstøber), men virkede også som urmager.

Jens Hansen, født 1735 i Bodsbøl, Ballum sogn, død 1789 i Ribe. Søn af urmager Hans Jensen Smed og Mette Hansdatter. Gift med Mette Kirstine Andersdatter af Ribe. Borgerskab som urmager 1762. Af ham findes bl.a. et standur på urmuseet i Den gamle By i Århus. Det er et etdøgnsværk i fyrretræskasse. Det har spejlmonogram, og de smukt forarbejdede spandriller i hjørnerne symboliserer de fire årstider. Det er signeret 1768. Et andet standur kan ses i museet Quedens Gård, Storegade 10, Ribe. Desuden er der mindst 7 standure af Jens Hansen i privateje. På et af dem, dateret 1788, er påmalet verset:

»Ved/ Klokkeslag/ Jeg Dødens Dag og domes./
Jeg paaminde Hielp Jesus sød/ I Liv og Død./
Min Lampe Tend maa Finde.«

Jeppe Uhrmager Foersom, født i Ribe. Søn af Christen Nielsen Foersom. Gift med Anne Cathrine. Nævnes som klejnsmed og urmager 1778.

Jens Enevold Hansen, født 1739 i Husum, Ballum sogn, død 1778 i Bodsbøl, Ballum. Broder til ovennævnte Jens Hansen. Gift første gang i Ribe 1769 med Marie Vibeke Nielsdatter af Ribe. Gift anden gang med Anna Pedersdatter af Bodsbøl 1775 i Ballum. Borgerskab som urmager i Ribe 1772. Han har bl.a. fremstillet et standur (i privateje), som efter en kenders udsagn er det fornemste Ribe-ur, der nogen sinde er lavet. Det har spilleværk med 6 melodier. Uret er et ottedøgnsværk med tre lodder og har en uhyre præcis gang, hel- og halvtimes- og kvarterslag. Dateret

1775. Desuden findes af ham standure på Koldinghus slots museum, urmuseet i Den gamle By, Århus, Quedens Gård, Nordby museum på Fanø og mindst 6 ure i privateje.

Christian Foersom, født 1737 i Ribe, død 1797 sammesteds. Søn af fornævnte klejnsmed Jep(pe) Foersom og Anna Cathrine. Gift med Johanne Bruun. Borgerskab som urmager i Ribe 1761. Blev overformynder og eligeret borger og opgav sin profession som urmager 1794. Var ved sin død velhavende. Gravsten i domkirken. Et bordur af ham på urmuseet i Århus. Det er et såkaldt lygteur af sortpoleret frugttræ. Værket har spindelgang med uro og er udstyret med slagværk. Samme sted en dele-el. skæremaskine (1759) til fremstilling af tandhjul. Delemaskinen er forsynet med en fræser, der sidder på en forskydelig slæde, men arbejdsstykket drejes, efterhånden som tænderne udskæres. – En søn, Jeppe Foersom (1779-1846), blev urmager i Odense 1801, en brodersøn, Christen Foersom, født 1806, vendte 1827 tilbage til Ribe fra Lübeck som urmagersvend og fik borgerskab som urmager i Odense 1830.

H. Sørensen nævnes som urmager i Ribe 1780. Data ubekendt. Han var gift med Ane Marie Sørensdatter, som fortsatte professionen efter sin mands død med en svend som medhjælper. På urmuseet i Århus opbevares urmagerværktøj, som har tilhørt H. Sørensen.

Jochum Schultz, født 1737 i Ribe, død 1778 sammesteds. Søn af rådmand Jochum Jochumsen Schultz og Mette Mortensdatter. Gift med Anne Vibeke Jensdatter. Borgerskab i Ribe som urmager 1762. Et værk til lommeur med emaljeskive og et færdigt lommeur med ottedøgns spindelgang i sølvkasse af ham findes på urmuseet i Århus. Det er udstyret med cylindergang og det ældst kendte cylinderur i Danmark. Schultz boede i Sortebrødregade og havde dig-

teren Ambrosius Stub (1705-59), som opholdt sig i Ribe fra efteråret 1752 til sin død den 15. juli 1758 som pogeskolelærer, i kost. Stub skal her være blevet inspireret til et impromptu af et ur, fremstillet af Jochum Schultz, der tog sig omsorgsfuldt af Stub i dennes sidste trange leveår. Det er et vers i aleksandrinere om »Den gyldne time«:

»Hver time er forgyldt, og viseren tillige,
du jordklimp, hør engang, hvad guldet her vil sige:
Den gyldne time gik, men kommer aldrig mer.
Blev denne sandhed nu engang til hjerte tagen,
så mærked vi til gavns, hvad klokken den var slagen«.

Blandt Stubs fattige efterladenskaber var et timeglas.

Jens Schultz, født 1764 i Ribe, død 1825 sammesteds. Søn af ovenstående. Gift første gang med Else Andersdatter fra Øster Vedsted. Gift anden gang med Kirsten Nielsdatter. Borgerskab i Ribe 1801. Moderen drev urmagerprofessionen 1779-1801 med skiftende svende som medhjælper. Ved folketællingen 1787 var Jens Schultz hendes svend. Lommeur på urmuseet i Århus. Mindst 4 standure signeret af ham i privateje, desuden 1 bordur og 1 lygteur i privateje. Vægur på museet i Nykøbing Mors. Et taffelur med nyklassicistisk reliefofornamentik fra 1815 i en privat samling.

Hans Peter Falk, født 1769 i Ribe, død 1840 sammesteds. Gift med Magdalene Foersom, datter af urmager Christian Foersom. Hustruen hviler under en gravsten i Ribe domkirke sammen med sin fader. Hans Peter Falk fik borgerskab i Ribe 1794 og gjorde desuden tjeneste i Ribe borgervæbning som kaptajn og senere chef. På urmuseet i Århus findes af ham lommeur (nr. 20) i sølvkasse, med spindelværk, ca. 1795. Kassen er dog udført af guldsmed Peder Jørgensen i Odense, der tog borgerskab 1779. Mindst to standure af Falk i privateje.

Jens Falk, gift med Magdalene Lyhne, var urmager ved folketællingen 1801.

Jochum Schultz, født 1773 i Ribe, død 1833 sammesteds. Borgerskab 1827. Var søn af urmager Jochum Schultz og Vibeke Jensdatter. Gift med Ane Marie Sørensdatter, der drev forretningen videre fra 1833.

Christen Høj Husted, født 1774 i Ulfborg. Urmager i Ribe ca. 1820-50. To ure i privateje.

John Poulsen, født 1784 i Hjerpsted, død 1825 i Ribe. Søn af kådner (husmand) Povl Nielsen og Anne Johnsdatter. Gift 1810 i Ribe med Maren Pedersdatter fra Vilslev. Lærte urmageriet hos Jens Schultz i Ribe. Borgerskab 1812.

Anders Nielsen Tønder, født 1794 i Skærbæk, død 1858 i Ribe. Søn af Poul Poulsen og Kirsten Poulsdatter. Gift 1819 i Ribe med Mette Cathrine Thomasdatter, som var datter af Hans Thomsen Falk. Borgerskab 1838.

Laudi Verner Tønder, født 1827 i Skærbæk. Søn af ovenstående. Gift i Ribe 1853 med Marianne Nielsdatter Holm. Borgerskab 1853.

Jeppe Uhrmager Foersom, født 1833 i Ribe, død 1863 sammesteds. Søn af Christen Nielsen Foersom. Gift med Anne Cathrine.

Johann Bernhard Blandfort, født 1802 i Husum, Sydslesvig. Borgerskab 1829 i Ribe som urmager. Død i Ribe 1838.

Johannes Schultz, født 1812 i Ribe, død 1902 sammesteds. Gift i Ribe 1844 med Mette Kjestine Nielsdatter fra Bøl-

ling. Lærte urmageriet hos H. Sørensen, Ribe. Urmager ved folketællingerne 1845, 1850, 1860 og 1890. Boede Sortebrødregade 21.

Christian Lyhne, født ca. 1822. Gift med Ane Koch (1822-84). Borgerskab i Ribe 1847.

Martin Jeggesen Schmidt, født 1822 i Gram, død 1888 i Ribe. Søn af landmand Jæge Lauritzen og Voldborg Terkelsdatter. Gift med Agnes Schmidt. Urmager i Øster Lindet og Gram. Borgerskab i Ribe 1856. – Et lærebrev udstedt i Ribe af M. J. Schmidt i 1886 for svenden Søren Carl Kraul bevidner, at Kraul med troskab og flid og god vilje har udført de ham pålagte forretninger i 4 års læretid, og at resultatet er blevet en duelig urmagersvend. – Lærebrevet er på urmagermuseet i Århus.

Jochum Schultz, født 1830 i Ribe, død 1862 sammesteds. Søn af urmager Jochum Schultz og Ane Marie Sørensdatter. Borgerskab som urmager i Haderslev 1854, i Ribe 1859.

*

Omkring 1840-70 holder næsten alle urmagere op med selv at fremstille ure. Det kunne ikke længere betale sig, da de industrielt producerede ure kunne fremstilles billigere og i nogle tilfælde faktisk også bedre, omend ikke så smukke og personlige. »Hvad hånden former er åndens spor«, siger Johannes V. Jensen med rette. Landet oversvømmedes af fabriksfremstillede vægure, simple døgnværker med lod og kædetræk og oftest uden slagværk. De fleste var af tysk og amerikansk fabrikat. Populære blev især dropsurene med de store, runde skiver og den lille kasse fornedet, hvor pendulet havde sin gang, og de firkantede O. G.-ure med glas-malerier på lågen. Urmagerhåndværket ændredes lidt efter

lidt til et reparations- og servicefag og et udpræget handels-
erhverv med salg af importerede ure.

Blandt de urmagere, som virkede i Ribe i en kortere eller
længere årrække i slutningen af århundredet, skal nævnes:
Hans Christian Hansen Bjerrum, Emil F. Th. Schmidt, Otto
H. L. Rolin, Christian P. Petersen, Jacob Jensen Wilson,
Hans Andersen Frandsen, Hans Michael Hansen, Frederik
August Gollmann og Søren August Hansen. – Men den
»urmager«, som nok har gjort Ribes navn mest kendt, er
vel astromekanikeren *Jens Olsen* (1872-1945), som fødtes i
Ribe og gik i Borgerskolen, hvor han især gjorde sig be-
mærket i regning og matematik som skolens lyse hoved.
Han ville i urmagerlære, men faderen sendte ham i smede-
lære. Som 25-årig drog han »på valsen« og betingede sig en
arbejdsuge på 5 dage – de to sidste ville han bruge til at
studere urmageri og astronomi. Da han kom til Schweiz,
fik han endelig sin ønskedrøm om at arbejde med ure op-
fyldt. Efter sine vandreår bosatte han sig i København, hvor
han foruden værdifulde kunsture og astronomiske instru-
menter projekterede og påbegyndte konstruktionerne af
det nu berømte astronomiske verdensur, som 1955 blev op-
stillet på Københavns rådhus af Jens Olsens mangeårige
medarbejder, Otto Mortensen.

Jens Olsen fik ikke sit virke i sin hjemby. Urmageriet så-
vel som andet håndværk og en del andre erhverv fik ikke
de bedste vilkår, efter at grænsen i 1864 blev draget tæt syd
og øst om byen og afskar den fra sit sønderjyske opland.
Men værre endnu blev det, da Esbjerg fik sin havn i 1868-
76 og den sydjyske tværbane Fredericia-Bramming-Esbjerg,
som blev taget i brug samtidig med havnen, delvis afskar
oplandet mod nord. Håndværk og handel måtte nu stort
set indskrænke sig til at betjene den lille købstad selv og det
nærmest ret karrige opland, der var levnet. At Ribe senere
kunne gøre sig dygtigt gældende igen hører ikke til dette
emne.

Vi begyndte med tårnuret i domkirken og vil også slutte med dette. Det var Bertram Larsen, som i 1932 fik til opgave at ombygge og opstille det nuværende tårnur og samtidig kombinere det med et klokkespil med syv klokker. Uret afleveredes den 15. april 1933 og blev indviet 1. påskedag samme år. Omkostningerne afholdtes af en testamentarisk gave af en Ribe-borger, smedemester H. Green. Uret indrettedes i 1936 således, at det automatisk kunne styre et klokkespil med to melodier, der hver for sig har en særlig tilknytning til Ribe, nemlig »Dronning Dagmar ligger udi Ribe syg . . .« og H. A. Brorsons »Den yndigste rose er funden . . .«

Ovenstående artikel var skrevet og antaget til optagelse i F.R.A., inden museumsinspektør Hans Stiesdals artikel »Ure i Ribe domkirke« blev publiceret i årbog 1975, festskriftet til H. K. Kristensen.

KILDEHENVISNINGER:

Utrykte:

Kirkebøger fra Ribe domsogn og Sct. Catharine sogn. LA, Viborg.

Ribe borgerskabsprotokol 1585-1809. LA, Viborg.

Ribe Auctionsprotokol 1682-1725. LA, Viborg.

Folketællinger fra Ribe 1845, 1850, 1860 og 1890. LA, Viborg.

Trykte:

Bering Liisberg: Urmagere og Ure i Danmark. Kbhvn. 1908.

D. Yde-Andersen: Bornholmere og andre gamle ure. 2. udg. Kbhvn. 1968.

Ole Degn: Livet i Ribe 1560-1700. Århus 1971.

Mads Petersen Rostock: Dend gamle Kiøbstæd Ribe. Udg. ved Mogens Bencard. Småskrifter nr. 5. Historisk Samfund for Ribe Amt, 1967.

Fra Ribe Amt, XI, s. 75.

Helge Søgaard: Gamle ure fra Ribe (i Købstadmuseet Den gamle Bys årbog, 1952, s. 68-78).

H. K. Kristensen: Hemmeligheden og Sejerværket på Riberhus. (Fra Ribe Amt, 1945, s. 252-265).

Erslev: Testamenter fra Danmarks Middelalder. Kbhvn. 1901, s. 200.
Meddelelser fra Rentekammerarkivet. 1871, s. 27.

N. H. Jacobsen: Skibsfarten i det danske Vadehav. 1937, s. 22.

V. Bloch: Ribe Borgere 1660-1860. (Særtryk af »Fra Ribe Amt«).

K. H. Rosenstand: Ribe Håndværker- og Industriforening 1871-1946, Ribe, 1946.

J. Kinch: Ribe Bys Historie og Beskrivelse. I-II, 1869 og 1884.

Antikvar Mogens Bencard, Den antikvariske Samling i Ribe, og overinspektør Gunner Rasmussen, urmuseet i Den gamle By i Århus, takkes hermed venligst for tilladelse til gennemsyn af de pågældende museers kartoteker over ure og urmagere.

Jens Lampe, født 1917, handelsoverlærer ved Sønderborg Handelsskole. Adr. Lerløkkevej 33, Vester-Sottrup, Sønderborg. Har skrevet »Møller på Als«, Åbenrå 1966, samt artikler i »Sønderjysk Månedsskrift«, »Vejle Amts Årbøger« og »Fynske Minder«.